

Reisebrev fra "Vi sykler Vietnamkrigen 2007 - brev 1 – av Lasse Efskind

Det føltes høytidelig for en "68er" med krigen i ryggmargen å lande for første gang på vietnamesisk jord. For det var med så mange planer i bagasjen – overvekt. Det ble en landing som rykket i ryggen. Vårt utgangspunkt er hovedstaden Hanoi i nord, der vi skal sykle ut fra litt i mange retninger, for snart å legge ruten sydover langs kysten over 200 mil til Saigon, eller Ho Chi Minh City (HCMC) som den offisielt heter, og derfra inn i Kambodsja for å få med minnene etter Pol Pot og Røde Khemers skrekkregime, "killing fields".

Men først Hanoi med sine 5 millioner, like mange mennesker som i Norge bare der. Streder og smug befolkes som kanalene i en maurtue. Gatene har en strøm av biler, mopeder og sykler i en for våre øyne risikofyllt men eksotisk dans. Ikke en hjelm. Vi skulle søke restene av krigen, men til nå har møtet med det vitale folket blitt det største. Helt åpenbart er de er mer enn andre praktiske mennesker med stor økonomisk og sosial handlefrihet og selvrespekt. Man ser ikke en eneste tigger. Blikkene som møter oss er bestemte men vennlige.

Vi har besøkt en familie i Hanoi der vi fikk kontakten via vietnamesiske flyktninger i Norge. Deler av den familien måtte flykte etter krigen fordi de deltok på feil side, altså på Sør Vietnam og USAs side. Men denne familien levde nå bra og slektninger fra Norge kunne besøke dem uten risiko. For ti år siden var det annerledes. Vietnam har en befolkning på over 80 millioner. De feirer nå Østens nyttår og det sies at over 2 millioner vietnamesere som bor i utlandet kommer på besøk. Også til denne familien kommer det slektninger fra Norge for å feire nyttår, ingen risiko med det lenger. For Vietnam er mer åpent og tolerant enn før.

Selv om USA tapte Vietnamkrigen kan man si at kapitalismen har vunnet freden. Vietnam har nå den tredje sterkeste voksende økonomi i verden. Men det er en kapitalisme på vietnamesisk, ivevd en fargerik kultur med tyngdepunkt i Buddhismen, som er en langt mer tolerant og åpen religion enn kristendommen. Likevel er det åpenbart at ytringsfrihet ennå er et vanskelig punkt. Raftoprisen gikk til en vietnamesisk munk som sitter i en form for husarrest på grunn av sine meninger. Det er vanskelig for oss å få et godt innblikk i slike kontroverser. Vårt utgangspunkt er at vi misliker ett-parti systemer, uansett navn. Samtidig vet jeg at demokratisk innflytelse kan skje på så mange måter og plan, både hos oss og hos dem. Jeg legger merke til at Hanoi er stykket opp i utallige "folkekommuner" der lokale myndigheter har stor handlefrihet på det nære plan. Vi ser "kommunehusene" med vaiende vimpler av vietnamesiske flagg og røde flagg med hammer og sigd – ennå et gangbart symbol i dette landet!

Vi besøkte et elektivt sykehus for ortopedi i Hanoi. Siden jeg er ortoped var det naturlig. Jeg skal ikke i dette reisebrevet dvele mye ved de rent faglige sidene, men bare si at sykehuset hadde høy faglig kompetanse men en heller enkel materiell standard. Mest imponerende, sett i relieff mot krigen, var møtet med en nå pensjonert ortopedisk professor, Nguyen Van Nhan. Han var feltlege for kommunistene under krigen, hadde senere skolert seg i knokkelforlengelse og tilheling i Sovjet, var ekspert på rekonstruksjon av skadete hender og fingre. Han fortalte at Dioksin og plantevern giftene som USA slapp over dem fremdeles produserer et stort antall forkrøplete lemmer. Jeg fikk med som gave en selvlaget såkalt ekstern fiksator som bare koster en brøkdelen av de vi bruker i Norge, og som han mener er like gode, og det tror jeg. Det medisinske i forhold til krigen kommer jeg ellers sikkert mye tilbake til, for vi planlegger å besøke flere sykehus på veiene, spesielt i HCMC.

Men på vår vandring rundt i Hanoi støtte vi på et litt spesielt minnesmerke over krigen: en vrakrest av et B52 amerikansk bombefly. Det sto opp av vannet i en park, som et forvridd metallmonster, som en skulptur av Nesjar eller Nils Aas. Parallellen til vår krigshistorie fra annen verdenskrig er slående. Jeg sier ikke mer. Men vi har kommet over det og er en del av Europa. Vietnameserne har kommet over det og blitt en del av verdenssamfunnet. Men ingen av oss har glemt.

Vi sykler videre med åpne sinn.

Lasse Efskind 21.2.07

Dette brevet må jeg åpne med å fortelle om vårt møte med Hanois største og mest hektiske akuttsykehus for kirurgi, Viet Duc University Hospital. Det ligger i sentrum, og har over 300 akuttinnleggelser og 100 operasjoner pr døgn. Halvparten var trafikkskader! De gjør også 600 åpne hjerteoperasjoner i året.

Vårt møte på sykehuset var høyst improvisert, vi stilte i sykkelkjortler og med brosjyrer om Norge og oss. Likevel ble vi høflig geleidet til te og samtale med en visedirektør som også var magekirurg. Etterpå gikk vi rundt og så på en avdeling for hodeskader og en for ortopedi, og kunne ta fotos fritt. Det hadde ikke gått i Norge! Sykehuset var 100 år gammelt fra fransk kolonitid, men hovedbygningen nå var bygget for bare et år siden. Skal ikke trette leseren med tall eller fagmedisin, men si at hovedinntrykket da vi gikk rundt er respekt for vietnamesernes effektivitet og praktiske sans. Alt var rent og nytt, faglig høy kvalitet det vi kunne se, mange medisinske studenter, men en del behandlingsmåter var forskjellige fra våre. Se foto. Interessant var det også at de sa det var et stort drug problem i Vietnam, overforbruk av antibiotika og smertestillende – tabletter kan i praksis kjøpes fritt! Hva gjelder akupunktur og annen tradisjonell medisin så hadde de et integrerende forhold til det, men erkjente at nytten var størst på andre områder enn akutt kirurgi.

Vi bevilget oss en slags "ren" turistreise til Ha Long Bay - det populære kystområdet i nord med etter boken 3000 klipper og høyreiste øyer rett opp fra havet – mange nok i alle fall! Det ble en båttur mellom øyene, en grottevandring og en slags Vietnamesisk variant av gondol inn i en lagune med små apekatter. Utrolig vakkert og godt lagt til rette, men i min psykologi fullstendig lammet av for sterkt preg av turisme. Vietnam med sin åpne dørs politikk satser jo sterkt på turisme, mange mener de om kort tid kan gå Thailand en høy gang. Det er vel noe godt og noe dårlig i det for både vietnamesere og turister. Men den debatten skal jeg her la ligge.

Fredag 23.2. startet vi syklingen i grensebyen mot Kina i nord, Lao Cai. Den ble i sin tid okkupert av Kina i protest mot at Vietnam invaderte Kambodsja for å ta knekken på Pol Pot og Røde Khmer. Men dette er som kjent for lengst historie og røde flagg på begge sider vaier nå i vinden og vinker til hverandre! Vi vinket raskt farvel og begynte en varm og heftig sykkel klatring, steg 1600 meter på 45 km opp til fjell landsbyen Sapa. Her har franskmennene satt sine spor, nå bare en del gjenglemte bygninger og sikkert en del genetisk materiale. Landsbyen myldrer av en etnisk minoritet, fem i tallet der den største heter Mong. De kler seg i mørke gevanter og dandert hår oppsett og antenne liknende luer. De er kortvokste og minner ikke lite om samer, men draktene er ikke så fargerike. Men deres situasjon er ganske lik samenes, som jo før var utsatt for diskriminering og nå for snillisme og turisme. Det blir ikke folk av slikt, bare folkedans og kommers. Må tilføye en liten artighet ved deres kultur, for tradisjonelt bestemmer familien giftemålet. Det blir nok følelsesmessig så som så, og derfor tillater de "en på si" for mannen. Det kalles på engelsk "married but available" MBA. For å markere sitter slike "friere" med en egen fløyte og sikkert symboler på klærne, vi gikk forbi et par slike på vår spassertur rundt i Sapa. Som før sagt, vietnamesere er et praktisk folkeferd!

Det har vært dager med mye sykling, mye opp og ned gjennom fjellpass – til sammen omtrent 4000 høydemeter – og stekende varme.

Mest konkret å skrive om er besøket i Dien Bien Phu. Det var her franskmennene i 1954 etablerte sin hovedbase for å knekke Viet Minh ledet av Ho Chi Minh. Basen ble omringet av geriljaen, bombet sønder og sammen og overga seg med 18 000 mann. En navngjeten general Vo N Giap ledet Viet Minh geriljaen til seier, han lever ennå. Den franske generalen som måtte kapitulere begikk selvmord. Det franske nederlaget førte til at Vietnam ble delt i to

langs den 17. breddegrad etter forhandlinger i Genève. Frankrike trakk seg ut av hele området mens USA trappet opp i Sør Vietnam. Derved var egget lagt for den senere så tragiske krigen. Vi besøkte det viktigste minnesmerket som er i dag etter kampene i Dien Bien Phu, en bunker der den franske generalstaben hadde gjemt seg. Triste lokaler, litt av samme følelsen som fra Berlin bunkeren til Hitler og hans siste dager. Vi besteg også et gammelt vrak av en tanks stilt opp i nærheten, et heller forfallent minnesmerke med ugress og brukte sprøyter i plenen rundt. Litt mer spennende var at en gammel mann som serverte oss te dagen etter fortalte via tolk at han hadde ledet et kompani ved Dien Bien Phu, men mer detaljer fikk vi ikke ut av ham, nå var han mer interessert i te. Livet har altså gått videre. Vi har syklet videre. Landskapet blir flatere og stadig mer folkerikt på vei mot kystbyen Vinh. Det kommer nye opplevelser til neste reisebrev.

Lasse Efskind 27.2.07

Vi har nå syklet fra fjellene i nord og inn i et flatere kystområde langs midtre del av Vietnam, men er ennå i det gamle Nord Vietnam, sykler gjennom storbyen Vinh og fiskerbyen Dong Hoi. Det går i et jevnt, nesten monotont tempo gjennom mange små landsbyer med et yrende liv, også på veien, avbrutt av rette strekninger gjennom grønne rismarker.

Flittige små vietnamesere står bøyd og barbente og stikker en etter en risplante i den vantrukne jorden. Tolken forteller at staten har fordelt eller bygslet jord ut til hver enkelt familie, at de får all avlingen selv. Mange hjelper hverandre, som en form for naturalhusholdning. Høres bra ut, vi får håpe det stemmer – vi bare ser de mange flittige hendene idet vi sykler forbi.

Inntrykket av kaotisk og livsfarlig trafikk bare forsterker seg fra dag til dag. Her på "landsbygda" er det en malstrøm av alle slags syklist, mopedister, skjevlastede lastebiler, biler, bøfler, løshunder og fjærkre. Sykler og mopeder kommer gjerne mot kjøreretningen, uten blygsel, og bøflene – ja de skjønner ingenting og vandrer rolig og tungt i sin egen verden – midt i veien. Både sykler og mopeder er ofte overbelastet med opptil 4 personer og et lass med bagasje. Unger kryr i veikanten. Hvor er onkel trafikkpoliti? Jo, han er her – vi har sett mange kontroller, men hvor mye kan de gjøre? På et sykehusbesøk ble vi fortalt at myndighetene jobber hardt for å motivere folk til trafikkultur og for eksempel å bruke hjelm på moped. Men et fåtall følger det. Politiet, det skal sies, tok nok sin enorme oppgave på alvor og med myndighet, og i motsetning til Norge prioriterte de det viktigste og lot småting fare. Jeg tenker med gru på hvordan man i Norge kan følges helt inn i helvete for en parkeringsbot, mens storkriminelle får strafferabatt.

Vi har syklet opptil 180km på en dag her i det flatere landskapet. På mange måter er det et slit å sykle så mange timer i strekk, der lå og rygg verker, der man hele tiden må være oppmerksom og redd for ulykker (vi har hatt 4 velt og småulykker til nå). Tankene kan fristes til å lengte mot å komme til dagens mål, men så biter jeg den tanken i meg, for det er jo dette, selve veien som er målet, ikke å komme fram. Da trækker jeg litt hardere. Samtidig blir det en nytelse å komme fram, ligge nydusjet og naken på sengen og kjenne kroppen sitrer. Denne kontrasten er all idretts mantra!

Gjennom en landsby stoppet vi på et lokalsykehus som lå langs veien, i inngangen vaiet røde faner og flagg. Vi hadde ingen avtale der, men la fra oss syklene og spaserte freidige inn, en sa hun skulle på do, for å kunne se litt fra "innsiden". Hun kunne etterpå fortelle at hygienene der sto til stryk, bl.a. lå det på et rom to i samme seng og i kroken sto en bøtte som toalett. Og odøren der inne var deretter! Resten var i "samme stil". På en måte - fiffig dette å løse problemet med korridorpasienter ved å putte to i samme seng, men neppe en god ide i Norge likevel. Jeg husker at i felten hos FMLN geriljaen i El Salvador kommanderte de av og til sanitarios (sykepleiere) til å ligge i samme seng som pasientene om natta, men det var i en presset krigssituasjon.

I rettferdighetens navn må med at vi dagen etter nær Phong Nha besøkte et annet "lokalsykehus", mer som en helsestasjon med feltsenger, og der var det rent og ordentlig, men ytterst enkelt innredet og med bare et legekantors basale medisinske utstyr. Vi har også besøkt et større sykehus i den gamle keiserby og tidligere hovedstad Hue. Der var akutt delen ren og pen, og virket ny og medisinsk moderne, men selve sengeavdelingene imponerte ikke like mye. Man fikk her en slags "markedsfølelse" med alle slags pårørende og nysgjerrige ut og inn (også vi). Fillete bandasjer, skitne gipser og pasientene i gamle metall sprinkelsenger. Det samme inntrykket gjaldt et lite privatsykehus som vi besøkte i millionbyen Danang, Benh Vien Hoan My sykehuset. De hadde bare en ortoped som jobbet "døgnet rundt" med all slags brudd, rygger og hodeskader. Her blir man allrounder! Han ville gjerne komme til Norge og sel!

Som en foreløpig oppsummering på dette med sykehus i Vietnam, kan man trykt si at kvaliteten og behandlingen er svært varierende. Men noe er bra, og de er nok i siget til det bedre, for mye investeres og bygges. Deres desidert svakeste side er hygienen.

Vi har sett og gått i to slags grotter, som begge har sin krigshistorie, skjønt svært forskjellige. De første var de kjente underjordiske elvene og naturgrottene i Phong Nha noen mil inn i landet fra byen Dong Hoi. Grottene er over en mil lange innover i fjellet, for det meste en stilleflytende elv i bunnen. De står på Unescos liste som sterkt bevaringsverdig. Stammer har for mange hundre år siden hatt et slags tempel her inne, vi ble vist veien til ”helvete” og til ”himmelen”, nå fra en elvebåt og med danderte lys i huleveggene innover ca 3km, så langt de ville slippe turister. Under krigen gjemte Vietcong seg her, hadde store møter, men ble en gang bombet slik at inngangen raste sammen og mange omkom av surstoffmangel. Vi så ennå brennmerker etter fosforbomber. Det var nok et annet lys da!

De andre grottene vi var inne i var de menneskelagde Vinh Moc tunnelene noen mil nord for Hue. Disse ligger i den demilitariserte sonen under Vietnam krigen, og her raste det store slag, spesielt i 1967, der Vietcong tapte opptil en million mann, og senere omgrupperte og endret strategi med forsyninger gjennom Laos og Kambodsja (den såkalte Ho Chi Minh veien) og direkte angrep mot Saigon i sør. Da ble det seier. Med klaustrofobisk skepsis ble vi ført nedover i trange ganger, til sammen over 50 meter ned og i 3 såkalte nivåer. Her bodde de i mange måneder, hadde skole, fødte! En jordrotte tilværelse med mange innganger!

Da er det enklere å sykle og være ”sekstiåtter”!

Minner om at vi er 9 garvete syklistere på denne turen ”i Vietnam krigens spor”. Foruten meg er Asle T Johansen, nå smertelege, den mest garvete deltaker. Heng med i svingene, for det kommer flere reisebrev fra ferden!

Lasse Efskind 6.3.07

Selv om det er noen dager og sykkelmil siden skal jeg begynne dette fjerde reisebrevet i "den forbudte by" i keiserbyen og den gamle hovedstad Hue. Fasaden og palasset dokumenterer en svunden tid med enerådige, rike og mektige keisere. Her ligger palass etter palass til keiserens hoff og venner, og inngangene er store nok slik at de keiserlige elefanter kunne spasere inn. På mange måter minner det om Kinas "forbudte by" i Peking, både i utseende og historie. Også i Hue ble den siste keiser fordrevet av kommunistene for omtrent 60 år siden. Under Vietnam krigen forskanset avdelinger fra Vietcong seg her, og det førte til bombing og harde trefninger, slik at bakre halvdel av den forbudte by ble lagt i ruiner. Og slik ligger den ennå. De har forsøkt seg på en rekonstruksjon av et palass, men det ble dyrt og dårlig. Egentlig tror jeg det ble som det en gang var, men folk vil ha det som det nå er, nemlig sandblåst av tiden. Det er litt som med gamle bondemøbler, uten sammenlikning for øvrig. Det ble også ymtet fram på at Vietcong i sin tid ikke hadde så mye i mot at keiserpalassene ble bombet, så ble de kvitt en del symboler på keiser tiden. Men nå slår de turistmynt på det som er igjen. Slik endrer tid og situasjon seg. Min refleksjon er ellers at dette faller inn i kategorien gedigne vanvittigheter som i dag er blitt til "underverker", på linje med bl.a. pyramidene, Thaj Mahal og Terrakottakrigerne. Alt sammen er galmanns verk av truede despoter. Men så står det noen hundreår, og vips er det stor kunst og kultur.

Vietnam kan også by på en "landsby perle", den heter Hoi An. Livet roer seg litt ned der, selv om kommersen blomstrer. Vi ble alle målt og vurdert og fikk sydd dress og skjorter over natta til en brøkdel av de priser vi er vandt med. Tilbudet om "å lage vår egen vietnamesiske mat" hørtes derimot suspekt ut, spesielt fordi vi var litt lei de nesten samme smårettene hver dag. En smilende vietnameserinne gikk likevel på med blind forakt og tok oss først rundt på markedet. Hun forklarte kriterier for kvalitet og kjøpte inn for oss en sekk full av ingredienser. Deretter ble vi satt til å jobbe – vi raspet og presset, kokte og stekte, rullet i rispapir – og spiste etter hvert. Alle oppskrifter måtte vi nøye notere. Og det smakte! Vår skepsis ble derfor vendt til god matglede – ja, til en opplevelse av de sjeldne. For når laget du sist din egen vietnamesiske mat?

Gode og mette, så kjøpte vi inn mat og gaver, og besøkte et hjem for foreldreløse barn i Hoi An. Staten bidro med en tredjedel av budsjettet, resten var gaver. Hjemmet huset 60 barn opptil 18 år, med 25 funksjonshemmete. De hadde 16 ansatte, og en god del frivillige. Dette blir ingen skrekkehistorie, for hjemmet var etter vietnamesiske mål rent og med mange aktiviteter det – vi ble til slutt på skikkelig godfot med noen av barna.

Vi hadde en varm og slitsom sykkeltdag 170km opp til fjellbyen Pleiku, et område som domineres av i alt 16 minoritetsgrupper, 2.5 millioner mennesker, som fra fransk kolonitid går under samlebegrepet "Montagnards". Noen av dem ser ut som indianere. Tradisjonelt er de bønder, dyrker særlig sukker, pepper, gummi, tobakk og kaffe. Hit bør du dra hvis du får beskjed om å "dra dit pepperen gror"!

Dette er et område med mye konflikter, helt opp til nylig. Under Vietnamkrigen var det et utsatt område for amerikanerne med store tap, og Pleiku falt til slutt bare måneder før Saigon i 1975. Men mange stammefolk støttet amerikanerne. Så sent som i 2002 var det trefninger her etter at noen amerikanere med dollars og lite diplomatisk fornuft kjøpte en opposisjonsgruppe som ville løsrive området.

Etter jordreformen "Day Moy" fra 1986 der dyrking ble "privatisert" etter kinesisk mønster, har utviklingen skutt fart økonomisk, og folk i området har det materielt mye bedre enn før. Distriktet rundt Pleiku er faktisk et av de største vekstområdene i Vietnam. Skolevesenet er

godt utbygget og alle får gratis grunnskole, minoritetsgruppene også gratis ”videregående”. Så pendelen er nok i farta den andre veien. Helsevesenet på lokalsykehus imponerte ikke, det jeg så. Men de har mye tradisjonell medisin. Trafikken på veiene er som ellers i landet ”survival of the frekkest”, for å si det litt med ”The julekalender”. Vi bevitnet at en oppskrubbet syklist fikk pålagt tobakksblader som førstehjelp bandasje. Semisterilt og med koffeinen som blødnings stillende. De har ellers tradisjonelle medisinske urter og akupunktur. Mange knytter sykdom til forfedredyrkning, tror at forfedrene er sinte ved sykdom, og igangsetter magiske ritualer. God sosialmedisin?

Man kan ikke dra utenom My Lai eller Song My på reise i Vietnam, stedet for den mest kjente massakren under krigen. Her ble over fem hundre sivile meiet ned av amerikanske soldater i 1968. Takket være en krigsfotograf som til slutt publiserte bilder så ble massakren kjent. De har nå reist et monument, laget et lite museum med fotos fra massakren og bevart noen bombete hus for å illustrere det som hendte. Det var ikke prangende laget. Derimot så vi en litt for selvgod amerikansk dokumentarfilm, med angrende amerikanere som reiste tilbake og ga penger og spilte fele, og sa alle de riktige ordene og tankene femten ganger. Selv midt i en hateful full krig kan ikke massakrer eller tortur forstås til aksept. Men for den menige soldat kan det ikke være lett i situasjonen å bryte med en vanvittig ordre. En amerikansk helikopter pilot klarte likevel det i My Lai, der han plukket opp noen sivile og kjørte dem til et trygt sted. En dråpe i havet kanskje, men en dråpe av tungtvann!

Vi var også innom krigsmuseet i Ho Chi Minh City eller Saigon som nesten alle ennå sier. Det het før krigsforbryter museet, så navneskiftet signaliserer nok en større avstand og objektivitet til det hele – i tråd med utviklingen i Vietnam på alle de plan vi fikk innblikk i. Enhver kan nok tenke seg hva museet inneholdt, men litt artig var at et rom var viet opposisjonen i vestlige land mot krigen, og lille Norge med fotos av protesttog var med. Jeg kikket men kunne ikke se meg selv (annet enn i ånden).

Midt i krigens gru og historie, og foran et samfunn i galopperende utvikling på godt og ondt, så tenker jeg i perspektiv - det er vanskelig å skape rettferd ved å godta en viss urett, det er vanskelig å godta ulikhet for å bekjempe en større ulikhet, det er vanskelig å bekjempe vold med annen vold. Samtidig gjør vi nettopp det og kanskje må gjøre det. Annet er naiv pasifisme – fysisk, sosial og politisk pasifisme. Men vi må finne det akseptable balansepunktet, ellers faller vi for eget sverd til slutt. Kapitalismen har inntatt Vietnam med full kraft, men det er en variant med asiatisk vri. Krigsutfallet har likevel betydd mye, tror jeg, de kunne ellers låst seg i en situasjon som det delte Korea.

Vi reiser fra Vietnam med tusen inntrykk og tanker, til Kambodsja med sin blodige historie og ”Killing Fields”

Lasse Efskind, Saigon 14.3.07

/fotos/

Reisebrev fra "Vi sykler Vietnam krigen 2007" - brev 5: Kambodsja – av Lasse Efskind

Vi har forlatt Saigon og Vietnam krigens minner med kurs mot Kambodsja for å få et innblikk i Pol Pots og Røde Khmers skrekke regime. Men ikke helt. På vei til grensen stoppet vi ved Cu Chi tunnelene noen mil utenfor Saigon. De ble påbegynt allerede under krigen mot de franske kolonistene, men hoveddelen er fra Vietnam krigen. I alt har det blitt 250km med trange tunnelganger. Her levde til sammen over 50 000 vietnamesere, noen over flere år. Mange ble født i tunnelene. Men for et rotteliv. Over halvparten døde i krigshandlinger der. For området ble tungt bombet av amerikanerne, og de pumpet inn vann, giftgass og annet. Men fikk ikke has på geriljaen. Denne enheten spilte en viktig rolle da til slutt Saigon falt i 1975.

Å sykle i Kambodsja er ganske forskjellig fra Vietnam. Jorden er karriere, det er færre folk og mindre sydende av liv langs veiene. Likevel er trafikken brutal og "i alle retninger", det stedlige "killing fields" spør du meg! Vi passerte et mord og to krasj. Men vi slapp selv unna ulykker. Bra, mente vår nye guid, en litt vimsete ungdom som var blitt guid fordi han kunne litt engelsk, men hatet turister, sa han. Et arr gjennom tatoveringen på armen hans avslørte et gammelt brudd etter trafikkulykke. Han ble operert med plater kunne han fortelle, og det kostet masse kluss og over 600 dollar, som er to årslønner i Kambodsja. Han måtte selge motorsykkelen sin (kanskje like bra?!). Så hold dere unna helsevesen i Kambodsja – både for penga og helsa sin del – var hans konklusjon. Det står det i guid bøkene også, så da er det sikkert riktig. De har ikke et sosialt sikkerhetssystem for helse. Private forsikringer her er steindyrt og urealistisk for vanlige folk. Men rett skal være rett, vi passerte et sveitsisk donert barnehospital som så bra ut og der barn under 14 år hadde gratis "grunnbehandling". Vi slapp dessverre ikke inn for å få se og vite mer.

Hovedstaden Phnom Penh er på omtrent to millioner. Fransk kolonitid i over nitti år har satt sitt preg på en del av bygningsmassen, mens mye er slum, noe er orientalske palasser. Preget er mer "vestlig" enn i Vietnam, men fattigere, og med om mulig mer søppel rundt om. Alt går i dollar, også i minibankene (som fungerer). Den stedlige valuta (real) trenger man som utlending ikke bry seg om.

Vårt hovedfokus var minnene og symbolene etter Pol Pots, alias Saloth Sar sitt Røde Khmer skrekke regime fra 1975 til 1979. Vi kom fra Vietnam krigen til krigene i Kambodsja. For så vidt det samme som vietnameserne gjorde da de invaderte Kambodsja i 1979 og jagde Pol Pot inn i bushen igjen. Der beholdt han kontroll i et område mot Thailand, og døde en naturlig død så sent som 1989, uten å bli stilt til doms.

Noen nakne fakta: mellom 2 og 3.5 millioner ble myrdet under Pol Pot. Det inkluderte nesten samtlige intellektuelle eller utdannete i landet. Folk i byene ble tvangsflyttet til landsbygda "for å arbeide med jorda". På få år ble landet på alle måter lagt i ruiner.

Et norsk blikk tilbake er interessant, for i 79 var det ikke bare de lokale ml-ere som blindt støttet Pol Pot, nei Høyre regjeringen med Willoch gjorde det samme! De nektet å anerkjenne det nye styret og støttet Pol Pot lakeiene i FN. Hvorfor? Fordi USA gjorde det. Hvorfor? De kunne ikke støtte det regimet som nettopp hadde beseiret dem i Vietnam! Til unnskyldning må vel sies at det først etter hvert ble dokumenter hvilke ufattelige forbrytelser Pol Pot regimet sto for. Til tross for FN vedtak om rettsoppgjør har det ennå ikke kommet i gang, og mange gamle Røde Khmer folk sitter nå i nye maktposisjoner. Det er nok en av årsakene.

Statsminister Hun Sen er selv gammel Pol Pot minister, men han brøt og flyktet til Vietnam og var medvirkende til invasjonen. Derfor har han på en måte fortjent sin posisjon, eller?

Vi besøkte de to viktigste symbolene fra Røde Khmer tiden: Choeng Ek utryddelsesleir ("Killing Fields") og tortur fengselet Tuol Sleng (Røde Khmer S-21 fengselet).

Hodeskallesamlingen i et tårn i leiren er velkjent, men mest spesielt syntes jeg det var at stiene vi gikk på var "brolagte" med menneskeknokler fra de henrettede. Her ble det fra 75 til 79 henrettet 20 000, lagt i til sammen 130 massegraver. Nå stekte sola like ubarmhjertig, stiene støvet og det eneste litt svale stedet var en souvenir sjappe med piratkopier av "Killing Fields" filmen og andre aktuelle dokumentar DVDer.

S-21 fengselet var det mest skremmende dokument. Bødlene førte nøye regnskap og tok fotos av fangene før de ble torturert og drept etter fiktive tilståelser. Lange rader med fotos var nå stilt ut. Rom brukt til tortur var innredet med sine torturinstrumenter, trange golde rom med en jernseng midt i. Omtrent 15 000 ble drept her, et par tusen av dem var barn. Bare en håndfull overlevde. En dokumentar jeg kjøpte viser en maler som overlevde fordi "Duck" alias Kang Khek Leu likte maleriene hans. Det var sjefen for S-21, en av de få som i dag sitter i fengsel for sine forbrytelser. I dokumentaren møter maleren noen av de "menige" vokterne og bødlene, som hevder at de ble tvunget. Også mange voktere ble henrettet. Hva er skyld? Vokterne var bekymret for sitt "karma". Det moralske dilemma er mye det samme som i "My Lai", eller i de tyske nazi leirer for den del.

Phnom Penh mangler ikke kontraster til dette, eller til slum og fattigdom. Vi besøkte det overdådige keiserpalasset til den politiske flammeslukeren kong Sihanouk, den såkalte "sølv pagoden" og Nasjonalt Museum. Assosiasjoner til "dans rundt gullkalven" ligger snublende nær, men kristne får vel feie for egen dør, de som har et torturinstrument som sitt viktigste symbol.

I kontrastenes tegn står også den mektige antikke keiserbyen Angkor ved Siem Reap. Alt dette er turist jippoer man kan lese om i bøker eller på web sider, og jeg går derfor ikke nærmere inn i det. Den eneste litt spesielle observasjonen jeg tar med er at buddhistene holder sine ritualsteder nære jorda under sin lotus mens hinduene streber oppover høyest mulig mot sine guder. Det slår ut i arkitekturen!

Med dette avslutter jeg mine reisebrev med sykkel i Vietnam krigens spor der "Killing Fields" og Røde Khmer ble en naturlig forlengelse. Takk for at du som leser har tråkket med oss ni! Selv blir jeg igjen en uke i Saigon for å hospitere ved et stort sykehus og se på andre. Men det er en psykisk styrkeprøve å bli, for hjemlengselen øker trykket, rart med slikt!

Lasse Efskind 20.3.07 Saigon